

Коваль Л.П., науковий співробітник
відділу розвитку виробничої сфери регіону та інвестицій
*ДУ «Інститут регіональних досліджень
імені М. І. Долішнього НАН України»*

ОБГРУНТУВАННЯ ДОЦІЛЬНОСТІ ПОЛІТИКИ ІМПОРТОЗАМІЩЕННЯ В УКРАЇНІ

Проблематика імпортозаміщення є надзвичайно дискусійною. З однієї сторони, загальноновизнаними є переваги стратегії імпортозаміщення, що зводяться до стимулюючої ролі в створенні диверсифікованої національної економіки, підвищенні рівня зайнятості у країні в умовах глобальних економічних потрясінь. З іншої сторони, все більш явними стають негативні наслідки імпортозаміщення у країнах, що використовували цю стратегію як пріоритетну. Зокрема, як стверджує науковий співробітник з економічної свободи та економічного зростання Джеймс Робертс (James M. Roberts), використання стратегії імпортозаміщення стало причиною зубожіння деяких країн. Серед таких країн аналітик виділяє Аргентину – батьківщину економіста Р.Пребіша, який вважається одним із розробників теорії периферійної економіки, що лежить в основі концепції внутрішньоорієнтованого імпортозаміщення. Як стверджує Дж. Робертс, результатом політики імпортозаміщення за концепцією Р.Пребіша стало ще більше поглиблення імпортозалежності Аргентини, що стало одним із визначальних чинників зубожіння країни (у 1930 році Аргентина була однією з десяти найбагатших країн світу, тоді як на сьогоднішній день, за рівнем доходів на душу населення країна посідає 87-е місце у світі, що також нижче, ніж у сусідній Чилі, яка відмовилась від імпортозаміщення в 1970-х роках і здійснила низку ринкових реформ) [1].

Основні причини негативних наслідків імпортозаміщення для країни з низьким рівнем економічного розвитку зводяться до наступного:

1) індустрії заміщення імпорту створюють неефективні та застарілі продукти, які є неконкурентоспроможними на міжнародному ринку, адже відсутність конкуренції в результаті протекціоністської політики держави суттєво знижує, а в багатьох випадках знищує, стимули до технологічних і організаційних інновацій; це негативно впливає не лише на підприємницький клімат всередині країни, але й призводить до серйозних наслідків світового масштабу: у зв'язку із «заохоченням» неефективності темпи зростання світового ВВП зменшуються;

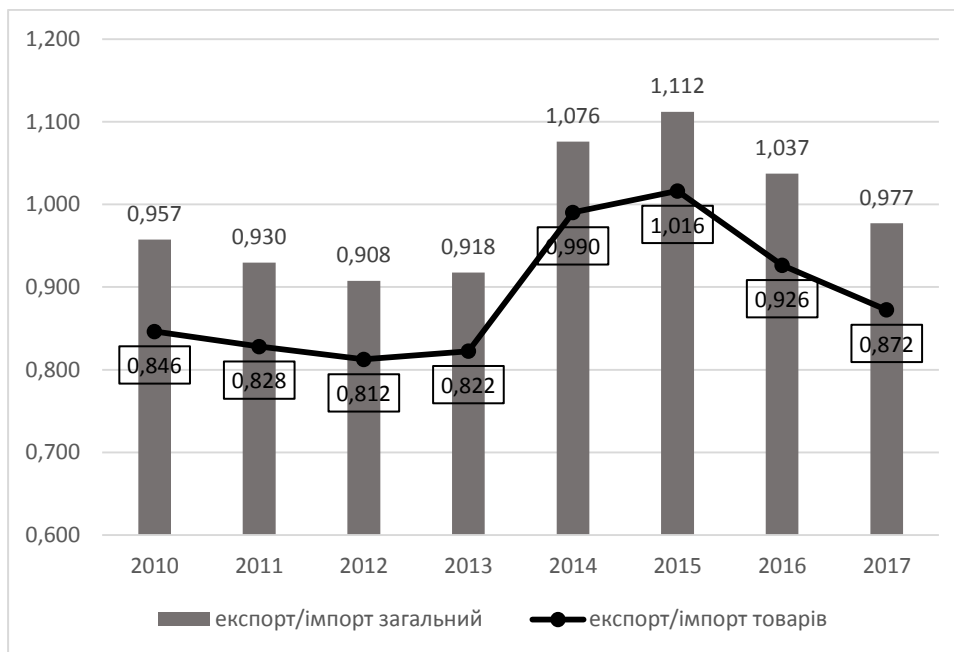
2) зростання державних витрат на підтримку конкретних галузей в межах політики імпортозаміщення призводить до посилення інфляційних процесів і залежності від надходження іноземного капіталу;

3) незначне зростання експорту сприяє збільшенню дефіциту платіжного балансу, потреби в нових кредитах.

Парадокс стратегії внутрішньоорієнтованого імпортозаміщення полягає в тому, що для виробництва своєї продукції індустрії імпортозаміщення стикаються із необхідністю імпорту сировини, обладнання, запасних частин тощо. Відповідно, зростання обсягів виробництва імпортозаміщувальної продукції в такому випадку стимулює ще більш значне зростання імпорту інших товарних груп.

Переміщуючи акцент із світового рівня на локальний, зазначимо, що для України питання необхідності розробки стратегії імпортозаміщення залишається актуальним. Як свідчать дані рис. 1, після позитивної динаміки 2014-2015 рр., коли у 2015 р. вдалося досягти перевищення експорту над імпортом товарів, відновила тенденція зниження коефіцієнту покриття експортом імпорту, в результаті чого зазначений показник у 2017р. наблизився до рівня 2013 р. Цьому сприяло перевищення темпів зростання імпорту над темпами зростання

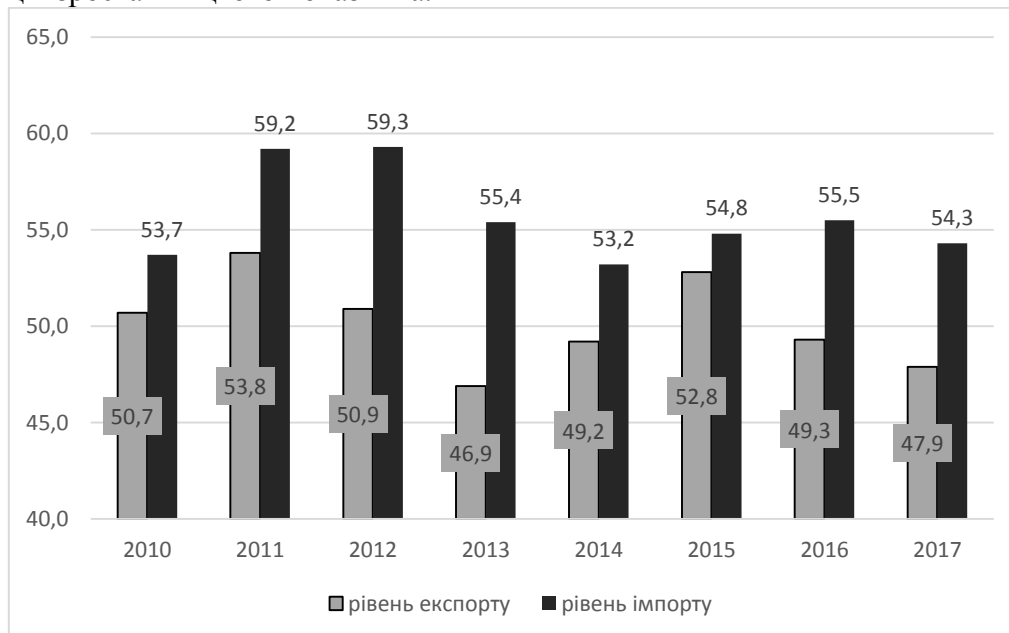
експорту товарів з України (+4,6% проти -4,6% у 2016 р. та +26,4% проти +19,0% у 2017 р. відповідно).

Рис. 1. Динаміка коефіцієнта покриття експортом імпорту, 2010-2017рр.

*Побудовано на основі [2] і розрахунків автора

Аналогічні тенденції мають місце і в динаміці показників рівня експорту та імпорту (розрахованих як відношення обсягу експорту/імпорту до ВВП): у 2013-2014 рр. рівень імпортозалежності суттєво знизився, однак, починаючи із 2015 р. намітилась стійка тенденція зростання цього показника.

Рис. 2. Динаміка показників рівня експорту та імпорту, 2010-2017рр.

*Побудовано на основі [3].

Враховуючи наведені дані, а також думки українських науковців, які розглядають імпортозаміщення як один із чинників структурних зрушень національної економіки, передумову інноваційного розвитку економіки, інструмент стимулювання розвитку підприємництва, запоруку розвитку експортного потенціалу підприємств вважаємо, що

імплементация стратегії імпортозаміщення в сучасних економічних реаліях здатна принести позитивні результати для розвитку національної економіки.

Водночас для успішної її реалізації необхідно здійснити об'єктивний аналіз та наукове обґрунтування методів та інструментів політики імпортозаміщення.

По-перше, слід обґрунтувати вибір об'єктів (товарних груп), імпортозаміщення яких є доцільним та економічно вигідним для держави та суспільства в довгостроковій перспективі. Як вже зазначалось вище, негативним наслідком політики імпортозаміщення може стати посилення імпортозалежності у зв'язку із використанням імпортової сировини та обладнання при виробництві імпортозаміщувальної продукції. Для того, аби уникнути цього, пріоритети політики імпортозаміщення слід фокусувати на тих товарних групах, у виробництві яких можливе використання власної сировини та обладнання вітчизняного виробництва.

По-друге, не менш важливим є питання вибору інструментів політики імпортозаміщення. В цьому контексті заслуговують уваги не лише обмеження щодо використання різних інструментів протекціоністської політики держави в умовах членства в СОТ, але й сама концепція імпортозаміщення, яка може розвиватись у двох напрямках:

- 1) превалювання обмежувальних інструментів (тарифів, квот, оподаткування тощо) з метою захисту національного виробника;
- 2) заходи інвестиційного характеру з метою стимулювання інноваційного розвитку економіки.

Очевидною є перспективність другого напрямку, однак його реалізація вимагає значних капіталовкладень з боку держави як інвестора, що, як вже зазначалось вище, може спричинити зростання рівня інфляції в країні. Одним із варіантів уникнення такої ситуації є впровадження заходів інвестиційного характеру на рівні окремих регіонів. В контексті реформи місцевого самоврядування, децентралізації та розширення фінансових повноважень місцевих органів влади фінансування перспективних імпортозаміщувальних виробництв може стати потужним стимулом соціально-економічного розвитку регіонів. Крім того, координація та контроль таких проектів на рівні регіону є простішими з організаційної точки зору, аніж реалізація аналогічних проектів на державному рівні, що додає переваг для ефективного їх впровадження та досягнення поставлених цілей.

По-третє, пріоритетним критерієм має залишатись принцип ефективності та економічної доцільності імпортозаміщення, що означає стимулювання виробництва лише конкурентоспроможної продукції, яка характеризується відповідною якістю та конкурентною ціною. Незважаючи на простоту та очевидність даного твердження, цей принцип є одним із найважчих в практичній реалізації, а його недотримання може призвести до масштабних негативних наслідків як в зовнішньоторгівельній діяльності, так і в національній економіці загалом.

Список джерел:

1. James M. Roberts *Import Substitution Made Countries Such as Argentina Poorer* *The Washington Times* <https://www.washingtontimes.com/news/2017/apr/24/import-substitution-made-countries-such-as-argenti/>

2. *Державна служба статистики України: зовнішньоекономічна діяльність [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>*

3. *Експорт та імпорт України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://index.minfin.com.ua/economy/gdp/eximp/>*